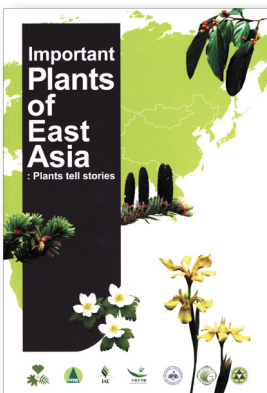

Hepatikoflora Zachodnich Himalajów i przyległej Niziny Pendżabskiej była po raz pierwszy przedmiotem badań S. R. Kashyapa i R. Chopry, którzy wydali w latach 1929 i 1932 dwuczęściowe opracowanie wątrobowców i glewików tego obszaru. Podali w nim 87 gatunków tych roślin ze stanu Himaćal Pradeś, co było liczbą zdecydowanie zaniżoną. Tytuł omawianej książki jest nieco mylący, gdyż sugeruje, że jest ona opisową Florą wątrobowców i glewików tego obszaru. Faktycznie jest to nowy i uaktualniony katalog tych mszaków w stanie Himaćal Pradeś. Autorzy podają stąd 142 gatunki wątrobowców należące do 35 rodzin i 51 rodzajów oraz 10 gatunków glewików, reprezentujących 3 rodziny i 6 rodzajów. Większość rodzajów liczy tylko 1–2 gatunki, a zaledwie kilka najbogatszych obejmuje kilkanaście lub nieco mniej gatunków: *Porella* L. (14) i *Plagiochila* (Dumort.) Dumort. (13) oraz *Scapania* (Dumort.) Dumort. (9) i *Frullania* Raddi (8). Wszystkie rodzaje zestawione są w porządku alfabetycznym. Opracowanie każdego rodzaju zawiera jego opis morfologiczny, klucz to oznaczania gatunków oraz najważniejszą literaturę przedmiotową. Gatunki ułożone są również alfabetycznie i dla każdego z nich cytowany jest bazonim oraz podane jest ich rozmieszczenie w poszczególnych dystryktach tego stanu. Wszystkie gatunki są zilustrowane rycinami kreskowymi lub kolorowymi zdjęciami zestawionymi na 42 tablicach. Część końcowa zawiera zestawienie wszystkich synonimów i nazw akceptowanych oraz słowniczek terminologiczny. Natomiast w części wstępnej autorzy prezentują najważniejsze informacje o badanym terenie i jego szacie roślinnej oraz podają charakterystyki morfologiczne wątrobowców i glewików i klucze do oznaczania rodzajów. Opracowanie nie zawiera żadnych nowości taksonomicznych i nomenklaturowych.

Omawiana książka jest solidnie zestawionym, zaktualizowanym katalogiem wątrobowców i glewików stanu Himaćal Pradeś, będącym wartościowym przyczynkiem do literatury briologicznej obszaru Himalajów. Jest ona bardzo estetycznie wydana, na dobrym poziomie edytorskim i na pewno stanowi cenne źródło informacji na temat rozmieszczenia gatunków wątrobowców i glewików w tej części Azji. – RYSZARD OCHYRA, ul. Fryderyka Zolla 39, 30-898 Kraków, Polska.

DOI: <https://doi.org/10.35535/ffgp-2019-0023>

EAST ASIA BIODIVERSITY CONSERVATION NETWORK. 2014. **Important plants of East Asia: plants tell stories.** 223 str., 282 kolorowe fotografie, 100 kolorowych map rozmieszczenia. Miękka oprawa, format 22,5 × 15,4 cm. Korea National Arboretum, Pocheon. Cena: nie podano. ISBN 978-89-97450-62-2.

Azja Wschodnia jest zwykle definiowana przez geografów jako obszar rozciągający się między Amurem na północy a wyspami Hajnan i Tajwan na Morzu Południowochińskim na południu oraz pomiędzy Japonią a Tybetem i Wyżyną Mongolską na zachodzie. W omawianym opracowaniu do Azji Wschodniej włączona została także Azja Północna, czyli południowa, środkowa i wschodnia Syberia oraz rosyjski Daleki Wschód, a także część Tybetu i prawie cała Wyżyna Mongolska, które tradycyjnie zalicza się do Azji Centralnej. Tak zdefiniowana Azja Wschodnia rozciąga się między 20° a 73° szerokości geograficznej północnej oraz pomiędzy 90° długości geograficznej wschodniej i 169° długości geograficznej zachodniej i zajmuje obszar ponad 20 milionów km², wykazujący ogromne kontrasty w rzeźbie terenu, klimacie i szacie roślinnej. Niezwykle skomplikowana budowa geologiczna w połączeniu dużą różnorodnością klimatów, a w szczególności ich zmianami od trzeciorzędu poczynając do czasów najnowszych zadecydowały o wykształceniu się na tym ogromnym

obszarze bardzo zróżnicowanej szaty roślinnej, żywiącej bogatą florę, z licznymi reliktowymi taksonami, niekiedy mającymi charakter żywych skamielin. Współczesna flora Azji Wschodniej ukształtowała się na bazie pierwotnej arktyczno-trzeciorzędowej flory zajmującej w okresie trzeciorzędu rozległe obszary

wokółbiegunowe półkuli północnej w strefie borealnej i umiarkowanej. O ile flora ta została zdziesiątkowana i prawie całkowicie zniszczona przez plejstoceńskie zlodowacenia w Europie, to przetrwała ona w Azji Wschodniej, która nie była bezpośrednio pokryta lądolodem, a ciepłolubne elementy mogły swobodnie wycofywać się na południe wzdłuż wybrzeży Pacyfiku i przetrwać ochłodzenie klimatu w południowych ostojach. Dzięki temu roślinność Azji Wschodniej przetrwała w mało zmienionej formie od trzeciorzędu, zachowując w rozlicznych refugiach liczne endemity oraz reliktowe taksony.

Współczesna szata roślinna i flora Azji Wschodniej wykazuje ogromne zróżnicowanie zarówno w południkowych, jak i równoleżnikowych gradientach klimatycznych. W północnych arktycznych obszarach dominują polarne tundry, przechodzące w strefie borealnej poprzez lasotundrę w tajgę, by na szerokościach 46–50°N stopniowo przekształcić się w lasy mieszane i zimozielone strefy umiarkowanej na wybrzeżach Pacyfiku oraz stepy i pustynie we wnętrzu kontynentu. Wreszcie na samym południu, na szerokościach między 27° i 22°N dominują liściaste lasy podzwrotnikowe, do których przenikają liczne gatunki tropikalne. Flora Azji Wschodniej jest nadzwyczaj bogata. Dla przykładu, w samych tylko Chinach jej bogactwo szacuje się na 33 tys. gatunków paprotników i roślin naczyniowych, z których około 10 tys. jest endemicznych. Flora Japonii liczy około 7 tys. gatunków roślin naczyniowych, w tym około 2900 nie rosnących nigdzie poza tym wyspiarskim krajem. W 2013 roku podpisany został przez najważniejsze instytucje botaniczne Rosji, Mongolii, Japonii, Korei Południowej, Chin i Tajwanu list intencyjny dotyczący utworzenia Sieci Ochrony Różnorodności Biologicznej w Azji Wschodniej (*East Asia Biodiversity Conservation Network* – EACBN), stawiającej sobie za cel ochronę siedlisk i zrównoważone wykorzystanie zasobów roślinnych, tworzenie baz danych endemicznych i zagrożonych gatunków roślin, monitorowanie fenologii roślin i szaty roślinnej w celu dokumentowania zmian klimatycznych, identyfikowanie zagrożeń rodzimej flory przez inwazyjne gatunki roślin oraz planowanie wspólnych strategii ochrony na poziomie regionalnym. W rok później opublikowana została omawiana książka, potwierdzająca, że sygnatariusze tej deklaracji przechodzą do konkretnych działań.

Książka prezentuje portrety wybranych 100 gatunków roślin wschodnioazjatyckich, o różnych typach zasięgów, opracowanych przez 31 autorów z wszystkich krajów będących sygnatariuszami EACBN. Jest to może niewielka kropelka w oceanie bogactwa gatunkowego flory tego regionu, ale jak pisze we wstępie P. W. Krestow z Władywostoku, książka ta ma stanowić zachętę i stymulację do szerokiej dyskusji na temat ochrony bioróżnorodności wschodnioazjatyckiej flory. Jednocześnie jest też ona zaproszeniem do zapoznania się z historią poszczególnych gatunków celem lepszego zrozumienia problemów związanych z czuchającymi na nie zagrożeniami i koniecznością ich ochrony. Tylko kilka zaprezentowanych w tym atlasie gatunków jest szerzej znanych europejskim botanikom, np. popularny żeń-szeń koreański (*Panax ginseng* C.A.Mey.) oraz szeroko u nas hodowane drzewa i krzewy: miłorząb dwuklapowy (*Ginkgo biloba* L.), metasekwoja chińska (*Metasequoia glyptostroboides* Hu & W.C.Cheng), czy róża pomarszczona (*Rosa rugosa* L.), która jest obecnie pospolitym w Europie gatunek inwazyjnym. Ponadto zaprezentowana jest tu dobrze znana w Europie borówka bagienna (*Vaccinium uliginosum* L.), która występuje pospolicie na Syberii, sięgając na południu do Korei i Japonii. Prócz tego można tu znaleźć kilka gatunków mniej znanych jako rośliny uprawiane u nas w ogrodach, na przykład bambus ogrodowy (*Sasa kurilensis* (Rupr.) Makino & Shibata), szydlica japońska (*Cryptomeria japonica* (L.f.) D.Don), cis japoński (*Taxus japonica* Siebold & Zucc.) oraz grujecznik japoński (*Cercidiphyllum japonicum* J.J.Hoffm. & J.H.Schult.bis), zaś miłośnicy sushi mogą poczytać sobie o chrzanie japońskim (*Wasabia japonica* (Miq.) Matsum.), roślinie wykorzystywanej kulinarnie jako przyprawa do tego japońskiego specjału.

Jednakże zdecydowana większość gatunków zaprezentowanych w tym atlasie to rośliny mało znane, często wąskie endemity, w tym różne gatunki wschodnioazjatyckich sosen, cykasów i paproci. Wszystkie gatunki zilustrowane są świetnymi fotografiami, którym towarzyszy tekst objaśniający, zawierający krótki opis morfologiczny, zasięg geograficzny wraz z dokładną mapką rozmieszczenia oraz obszerny i zwykle interesujący komentarz taksonomiczny, ekologiczny i paleobotaniczny. W sumie jest to bardzo ciekawa i godna polecenia lektura, przybliżająca europejskiemu botanikowi wiele atrakcyjnych gatunków wschodnioazjatyckich roślin naczyniowych i paprotników, często o bardzo ciekawej i mało znanej historii.

– RYSZARD OCHYRA, ul. Fryderyka Zolla 39, 30-898 Kraków, Polska.

DOI: <https://doi.org/10.35535/ffgp-2019-0024>